

Lev Tolsztoj

Anna Karenina

rendező Roman Polák

OKTATÁSI SEGÉDANYAG VÍGSZÍNHÁZ

bemutató | **Pesti Színház** | 2019

vig

Az oktatási segédanyagról

A Vígszínház oktatási segédanyagait azért hoztuk létre, hogy kiegészítsük az előadások élményét, illetve hozzájáruljunk annak továbbgondolásához és tanításához. Elsődleges célunk, hogy megkönnyítsük a pedagógusok számára a diákok felkészítését az adott előadásra, és a színházi látogatás után annak közös feldolgozásához nyújtsunk segítséget. A segédanyagokban összegyűjtjük a drámákkal kapcsolatos lényegesebb történelmi, színház- és irodalomtörténeti információkat, háttérismereteket, amelyek a diákok előzetes tudását egészíthetik ki. A csomag magában foglalja az előadás után megtárgyalandó fontosabb kérdéseket és szempontokat, melyek a darab megértéséhez nyújtanak segítséget –lehetséges esszé- és vitatémákat, levezető játékokat és ötleteket további szempontok megvitatására.

az oktatási segédanyagot készítette | Balassa Juszti drámapedagógus
előadásfotók | Dömölky Dániel

OKTATÁSI SEGÉDANYAG

Lev Tolsztoj **Anna Karenina**

Lev Tolsztoj

Anna Karenina

rendező | Roman Polák

magyar szöveg | Morcsányi Géza

Anna Karenina

Karenin

Vronszkij

Dolly Oblonszkaja

Sztyiva Oblonszkij

Levin

Kitty Scserbackaja

Jasvin

Lídia Ivanovna

Betsy Tverszkaja

Mása

Nyikolaj Levin

Scserbackaja hercegné

Scserbackij herceg

Szerjozsa

Zsuzsu

BACH KATA

HEGEDŰS D. GÉZA

ORBÁN LEVENTE

WASKOVICS ANDREA

JÓZAN LÁSZLÓ

KISS GERGELY MÁTÉ

ANTÓCI DOROTTYA E.H.

CSAPÓ ATTILA

HALÁSZ JUDIT

MAJSAI-NYILAS TÜNDE

GILICZE MÁRTA

ZOLTÁN ÁRON

KÚTVÖLGYI ERZSÉBET

BORBICZKI FERENC

**PAP JEROMOS / SZABÓ IGOR
ERVIN**

SIMÁK DOMINIKA

Közreműködik: Aranyi András Csaba, Ágoston Krisztina, Juhász Petra, Kovács Olivér, Kóbor Balázs, Nánási Attila, Ötvös Bianka, Tóth Máté, Siklódi Szilvia, Simák Dominika, Szelle Marcell

Súgó	JÁROLI HELGA
Ügyelő	KORMÁNYOSI MIKLÓS
A rendező munkatársai	SZLÁDEK KATA, SZABÓ G. LÁSZLÓ
Világítás	HLINKA MÓNI
Díszlet	JAROSLAV VALEK
Jelmez	PETER ČANECKÝ
Zene	MICHAL NOVINSKI
Dramaturg	BALASSA ESZTER
Rendező	ROMAN POLÁK

A Pesti Színház előadásának rendezője

Roman Polák

Roman Polák

A Pesti Színház Anna Karenina előadásának rendezője Csehszlovákiában született 1957-ben. Már az iskolai színjátszó körnek is aktív tagja volt, majd felvételt nyert a pozsonyi Színművészeti Egyetemre. 1982-től, diplomája megszerzése óta dolgozik különböző Csehszlovák, később Szlovák színházakban rendezőként. Az 1980-as évektől generációja legfontosabb Szlovák rendezői közt tartják számon. A modern európai színházi tradíciók képviselője, akinek előadásaiban mindig valamilyen fontos politikai vagy közéleti téma szerepel. Bertold Brecht Baal című színművének kortárs átértelmezésével (Polák koncepciójában Baal egy alternatív rock énekes és költő, aki civilben szerelőként dolgozik) 1989-ben létrehozta azt az előadást, amely a Csehszlovák színházakat képviselte különböző világszínházi fesztiválokon. Hasonlóan sikeres volt Érintések és kapcsolatok című előadása, szintén a nyolcvanas évek végén. Az 1990-es években különböző Szlovák színházak művészeti vezetőjeként dolgozott és rendezett többek között az Amerikai Egyesült Államokban

is. Rendezései mellett jelenleg tanárként dolgozik a pozsonyi Színművészeti Egyetemen.

Munkáira jellemző az újító, progresszív gondolkodásmód. Az 1980-as években ismert volt erős, expresszív, ritmusra és intenzív színészi játékra épülő előadásairól. Munkái, akár közéleti, akár politikai témafelvetésekként, mindig reflektálnak a jelen kor fontos kérdéseire. Az egyén élethelyzetével, társadalmi státuszával és ebből fakadó pszichés állapotával foglalkozik. A testiség és az erotikával való kapcsolat is jellemző témája előadásainak. Polák elmondása szerint a színház akkor működik, ha a darabban szereplő figurák három szinten találkoznak egymással: ösztönös, pszichológiai és társadalmi. Előadásában ezeket a szinteket keresi és igyekszik megfejteni. Munkáinak egyik legfontosabb ihletője a klasszikus orosz irodalom, mert szerinte ezek a művek tartalmazzák az emberi élet nagy kérdéseit és ellentmondásait. A rendező számára fontos témák, úgy mint szerelem, hit, kegyetlenség, generációk közötti feszültség találhatóak ezekben a művekben.

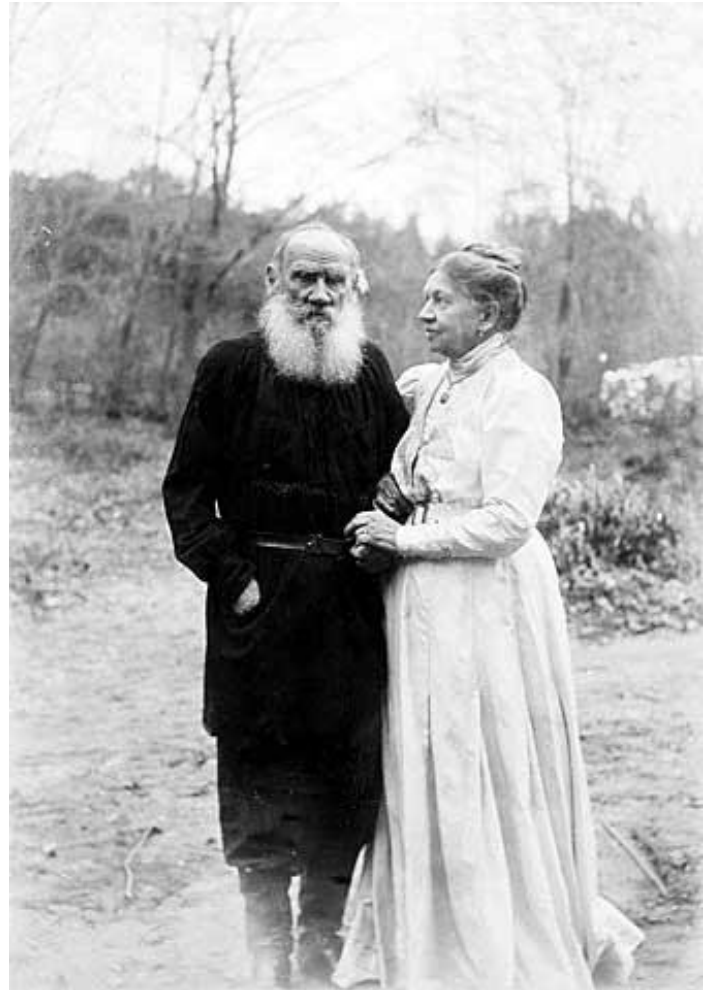
(Roman Polák, <http://www.theatre.sk/en/projects/contemporary-slovak-directors/roman-polak>;

Across Two Eras, Slovak Theatre from Communism to Independence, In. New Theatre Quarterly 62, 2000. május)

10 érdekesség Lev Tolsztojról

1. Tolsztoj arisztokrata származása ellenére a paraszti életmódhoz kötődött. Élete nagy részét a család vidéki birtokán töltötte, ahol mezőgazdasági reformokat igyekezett végrehajtani. A földjein dolgozó munkások életét, boldogságát és anyagi gyarapodását személyes felelősségének érezte.
2. 21 évesen iskolát alapított parasztgyerekek számára. Iskolájában (mint sok más akkor alapított oroszországi intézményben) nem volt házi feladat, osztályzás és kötelező bejárás sem. Mindezek ellenére vagy éppen ezek miatt intézménye nagy népszerűségnek örvendett.
3. Tolsztoj egyszerűsége törekedett. Szerinte az erkölcsi szépség legfőbb feltétele az egyszerűség.
4. Első írói sikerei után nem boldogságot érzett, hanem egyre inkább elkeseredett. Elégedetlen volt életmódjával és műveletlenségével is. Így írt erről naplójában: „Mennél magasabbra nővök a társadalom szemében, annál mélyebbre süllyedek a magaméban (...) Majdnem teljesen tudatlan vagyok. Amit tudok, azt úgy ahogy, magam szedtem fel, hézagosan, összefüggés nélkül, nem ésszerűen, és így is keveset.” (Lev Tolsztoj: Napló, Osiris Kiadó, 1996)
5. Naplójában lejegyzte, hogy új vallást szeretne alapítani, mely a jövő boldogsága helyett a jelen boldogságát tanítja majd.
6. Élete alapjának Jézus megbocsátásáról, szeretetről és megbékélésről vallott nézeteit tekintette. Vallástól függetlenül minden embert testvérének tekintett és háborúellenes nézeteket vallott.

7. Visszafozott, a közösséget önmaga elé helyező, adakozó korszaka előtt nagyvilági életet élt. Aktív résztvevője volt a moszkvai társasági életnek és kicsapongásairól volt híres.
8. Tolsztoj 82 évesen, felesége elől menekülve egy vonaton lett rosszul és egy állomásfőnöki lakásban halt meg. A helyszínre néhány órán belül rengeteg újságíró és operatőr érkezett, hogy rögzítsék a legnagyobb orosz író „utolsó utazását”.
9. Feleségével Szofja Andrejevna-val 13 gyermeket neveltek. A 2012-es családtalálkozón körülbelül 90 leszármazottja gyűjt össze Moszkvában.
10. A Jasnaja Poljana-i birtok, ahol élete nagy részét töltötte, ma múzeumként látogatható, az intézmény vezetője Lev Tolsztoj egyik unokája Vlagyimir Tolsztoj.

Lev Tolsztoj és Szofja Andrejevna

(Hajnády Zoltán: Lev Tolsztoj világa, Európa Kiadó, 1987)

A nemek viszonya

Roman Polák rendezésében az Anna Karenina egyik legfontosabb kérdése a férfi és női nemi szerepek vizsgálata. Milyen elvárásaink vannak, akár társadalmi, akár kapcsolati, akár szexuális téren a két nemmel szemben? Mit okoznak ezek az elvárások és milyen lehetőségünk van ezen elvárások felülvizsgálatára? – teszi fel a kérdést az előadás.

Részlet a Pesti Színház előadásából

Szilágyi Vilmos: A nemek erőviszonyai

A nemek esélyegyenlőségének útjában még ma is jelentős társadalmi akadályok állnak, és ezek legfőképpen az évezredes patriarchaizmusra, a férfiak gazdasági és hatalmi fölényére vezethetők vissza. Ez ugyan a legutóbbi évszázadban egyre ingatagabbá vált (...) ám korántsem tűnt el a színről sem a magánéletben, sem a közéletben vagy a munkaerőpiacon (...) Többnyire ma is elvárják a nőtől, hogy

vállalja a házasságvezetés és gyermekgondozás "nőknek való" feladatait, szolgálja ki a családot, még akkor is, ha közben dolgozni jár és önálló jövedelme van. Az otthoni "második műszak" miatt igen sok nőnek nincs tetszés szerint eltölthető szabadideje, a családtól némileg független magánélete, rokonokkal, barátnőkkel vagy másokkal ápolható kapcsolata. Erre csak akkor kerülhetne sor, ha partnere vállalná, hogy hasonló arányban kiveszi a részét az együttélésből és a gyermekvállalásból adódó feladatok megoldásából...

Nehezen leküzdhető akadályt jelent az a makacsul tovább élő felfogás is, amely a nőiességet a lágysággal, engedékenységgel, a határozott döntések és kezdeményezések előli kitéréssel, általában a passzivitással azonosítja. A lányokat évszázadokon át arra nevelték, hogy az "igazi nő" a családjáért minden áldozatra kész, s szolgálatkészen teljesíti "férjeurának" minden óhaját. A férfiak jelentős része ma is ezt várja tőlük, bár a mai nők már egyre kevésbé hajlamosak erre - annak ellenére, hogy a férfiasságot közülük is sokan az erővel, aktivitással és dominanciával asszociálják, s mindezt természetesnek, vele született tulajdonságnak tartják. Még erősen tartja magát az évezredek óta érvényesülő kettős erkölcs, amelynek normái a nők számára sokkal szigorúbbak, főleg a szexuális viselkedés terén.

(Szilágyi Vilmos: A nemek viszonyának jövője, Háttér Kiadó 2010)

Feladat

Vitaszínház

Vitassátok meg a következő állítást: A gyereknevelés a nő feladata

Két oldalra helyezkedjete el a szerint, hogy fenti állítással egyet értetek vagy vitatkoznátok vele. Akit valamelyik érv meggyőz, az a vita közben álljon át a túloldalra. Aki átáll, mondja el mindenkinek, hogy melyik érv győzte meg őt az elhangzottak közül. Figyeljete arra, hogy a vitában mindenki szót kapjon és hallgassátok meg egymás érveit.

Szilágyi Vilmos: Válságmegoldási próbálkozások

A nemiség az emberi életnek alapvető tényezője, ami nálunk sokkal bonyolultabb, mint az állatvilágban, ezért tanulást és felkészültséget igényel. A párkapcsolatok problémái ma leginkább három nagy kérdéskörben váltanak ki aggályokat és bizonytalanságot:

1. A szerelem és hűség kérdésében
2. A gyermekvállalás és-nevelés kérdésében
3. Az egyenrangúság társadalmi feltételeinek megteremtésében

"Semmit sem ér az olyan házasság, amelyben nincs már szerelem!"

Ugyanakkor szociológiai vizsgálatokból tudjuk, hogy a házasságok alig néhány százalékában található a házasság első néhány éve után is szerelem - és rendszerint akkor is csak az egyik fél részéről. Így a házasságok túlnyomó többségének értelme megkérdőjelezhető lenne, ha elfogadnánk az "örök, házastársi szerelem" kritériumát. Nem csoda, hogy sokakat foglalkoztatnak ilyen kérdések:

- Szabad-e intim szexuális kapcsolatot fenntartani szerelem nélkül?
- Lehet-e a szerelem egész életre szóló, s ez hogyan érhető el?
- Baj-e, ha nem egyidejűleg múlik el a házastársi szerelem.

Kevesen tudják, hogy a szerelemnek - éppúgy, mint a szeretetnek és általában az érzelmi kötődésnek - fokozatai vannak, s az első, többnyire szenvedélyes és lángoló szint a beteljesülés és együttélés során apránként elmúlik; bár újabb fellángolások előfordulhatnak. A nem lángoló, csak "parázsló" testvéries vagy baráti érzelmek ugyanakkor kielégítően biztosíthatják a párkapcsolat harmóniáját.

(Szilágyi Vilmos: A nemek viszonyának jövője, Háttér Kiadó 2010)

Részlet a Pesti Színház előadásából

Feladat

Kiscsoportos beszélgetés

A fent említett kérdések (Szabad-e intim szexuális kapcsolatot fenntartani szerelem nélkül? Lehet-e a szerelem egész életre szóló, s ez hogyan érhető el? Baj-e, ha nem egyidejűleg múlik el a házastársi vagy hosszabb távú párkapcsolati szerelem?) valóban fontosak lehetnek egy párkapcsolat szempontjából. Vitassátok meg őket kisebb (3-4 fős) csoportban és keressetek olyan alapállításokat, amiben mindenki egyet tud érteni. Írjátok le ezeket a mondatokat és nézzétek meg, hogy hány ilyen állítást sikerül találni. A csoportmunka végén mondjátok el a többi csoportnak is, hogy mire jutottatok.

Feladat

Gyűjtés, fogalmazás

Keressetek példákat tipikus női szerepekre A Pesti Színház Anna Karenina előadásából. Gyűjtsétek össze őket, válasszatok ki egyet és írjatok levelet a kiválasztott nő szemszögéből. A levél címe ez legyen: Nem tehettem mást

Feladat

Érvelés, esszé - Ítélet

„(...) szerintem a mai napig elítélik, ha egy nő lép ki a házasságából.” – nyilatkozta a címszerepet játszó Bach Kata színésznő az előadás kapcsán egy interjúban

(<https://nullahategy.hu/a-mai-napig-elitelik-ha-egy-no-lep-ki-a-hazassagabol-bach-kataval-beszeltunk-az-anna-karenina-premierje-elott/>)

Bach Kata és Roman Polák az előadás egyik próbáján

Fogalmazzatok meg egy esszében, hogy egyetértetek-e ezzel az állítással vagy sem. ÉrveljeteK véleményetek mellett.

Feladat

Tervezés, jelenetkészítés

Keressetek olyan szituációkat, ahol egy nőnek kellemetlen lehet elmondani, hogy kilép a házasságából. Készítsetek rövid, maximum 3 perces jelenetet ezekről a helyzetről. Ugyanezt a kérdést gondoljátok át férfi szemszögből. Mi történik, ha egy férfi lép ki a kapcsolatból? Másként viselkedik-e a külvilág, mint egy nő esetében? Elkészíthetitek ugyanazt a jelenetet férfi és női változatban is.

Feladat

Kiscsoportos vita, beszélgetés – Válás, felbomlott család

A Pesti Színház Anna Karenina előadása egy válás története. A válás kapcsán, mint minden családban (ahol van gyermek) kulcs fontosságú, hogy milyen módon állnak hozzá a szülők ehhez a kérdéshez. Olvassátok el az előadás egyik jelenetének részletét.

XV. JELENET: A KARENYIN HÁZASSÁG AGÓNIAJA (RÉSZLET)

KARENYIN Nevezzen csak ki... Azt jöttem közölni, hogy holnap szolgálati ügyben Moszkvába utazom, utána pedig a Kaukázusba. Haza már többé nem térek. A további lépésekről majd értesül az ügyvédemtől, akit a válással megbíztam. És a fiam átköltözik a nővéremhez...

ANNA Szerjózsa?

KARENYIN Pontosan...

ANNA Csak arra kell Szerjózsa, hogy fájdalmat okozz nekem... Nem is szereted... Hagyd meg nekem Szerjózst.

KARENYIN Remekül olvasol az emberi szívekben. Te szenvedsz, és én egy semmit sem érző gép vagyok. Nevetséges bábu... De most igazad van. Elvesztettem a fiam iránt érzett szeretetet is, mert már összekapcsolódott vele az irántad érzett gyűlölet. De akkor is elveszem tőled. Te nem vagy tekintettel énrám, én sem leszek tekintettel terád!

Beszélgetsetek kis csoportban a következő kérdésekről:

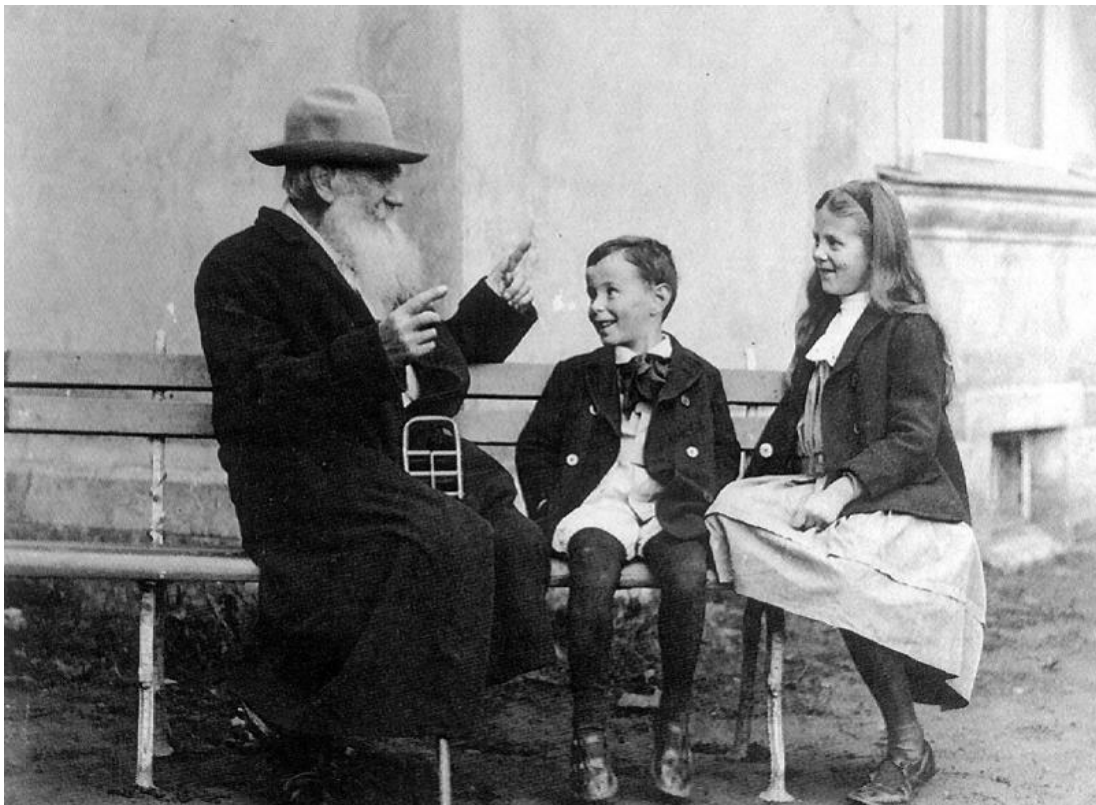
- Mit gondoltok milyen indulatok, gondolatok vezérlik ebben az esetben az anyát és az apát? Milyen érveket tudtok felsorakoztatni Karenin és Anna álláspontja mellett?

- Hozzáállásukat elfogadhatónak tartjátok-e?
- Hogyan tudjátok elképzelni ennek a helyzetnek a legideálisabb kimenetelét?

Feladat

Jelenet készítés, improvizáció - A békebíró

Alakítsatok ki három fős csoportokat. Készítsetek jelenetet egy olyan elképzelt helyzetről, ahol Anna, Karenyin és egy békéltető személy találkozik. Anna és Karenyin a jelenetből is kiolvasható érzelmek, indulatok és érvek mentén kommunikáljon, a békéltető pedig próbáljon békét teremteni közöttük és képviselje a gyermek érdekeit. Az érveléshez használjátok az előző kis csoportos beszélgetésben gyűjtött gondolatokat. A jelenet bárhogyan végződhet. Az is elképzelhető, hogy valaki meggyőzi a többieket, de az is, hogy mindenki marad az álláspontja mellett.

Tolsztoj és unokái

Tolsztoj regénye

Az író regényeinek működési elvét, szereplőinek gondolkodás és létmódját vizsgálva Király Gyula, irodalomtörténész Tolsztoj művészi gondolkodása kapcsán arra a megállapításra jut, hogy hősei nem küzdi le tévedéseiket és ragaszkodnak az életelveikhez. Mások gondolkodásának és magatartásának el nem fogadását élik meg, ez által magányosak és egymástól elidegenedettek. Az oroszországi hierarchikus berendezkedés olyan életvitelbeli különbséget teremt köztük, melyet nem tudnak leküzdeni. A dialógusok, a párbeszéd nem jelent kiutat számukra, így megmaradnak a saját monológjaiknál.

Király Gyula Tolsztoj regényeit kétfókuszú művekként írja le, ugyanis a cselekmény során a moralizáló és az útkereső hősöket egymás mellé állítja a szerző. E kettősség nélkül a művek nem "állnának meg", mert a két fókusz csak egymás tükrében nyeri el teljességét. Ilyen Anna és Levin kettőse az Anna Kareninában.

Tolsztoj regényeiben a hősöknek újra és újra fel kell állniuk a tragédiákból, hogy tovább éljenek. Igaz ez az egyénre és a társadalomra egyaránt. Pszichológiailag következetes alkotásaiban az események evidensen következnek a figurák jelleméből, életviteléből. Az Orosz élet lehetőségei mindig összefüggésben állnak regényalakjainak történetével. Az élethelyzet és a történelmi tartalom együtt alakítják az eseményeket.

Az Anna Karenina a boldogtalan családok regénye, melynek meghatározó eleme, hogy az egyéni önmegvalósítás folyamatosan zsákutcákba fut. Vronszkij nem igazi tehetség, nem igazi művész, Anna nem igazi szépség, mert valami belső hit hiányzik belőle. Levin földreform elképzelése megbukik, Anna helyett pedig elfogadja Kittyt partnerként. Ahogyan Oroszország is elmarad a vágyott ideáltól és a megművelt földek valamint a művelt emberek országa helyett az energiák elpazarlása, és a változástól rettegő, azt meggátló emberek birodalmává válik.

(Király Gyula: Tolsztoj művészi gondolkodása és regényeinek narrativitása In: Király Gyula: Dosztojevszkij és az orosz próza: regénypoétikai tanulmányok, Akadémiai Kiadó, 1983)

Regényből színházi előadás

АННА КАРЕНИНА

РОМАНЪ

ГРАФА

Л. Н. ТОЛСТАГО

ВЪ ВОСЬМИ ЧАСТЯХЪ

ТОМЪ ПЕРВЫЙ

МОСКВА.
ТИПОГРАФИЯ Т. РИСКЪ, У ЛУЗСКОЙ Ч., ДОМЪ МЕДИЦИНСКОЙ.
1878.

Az Anna Karenina első megjelent kötetének címlapja

Színházi előadás sok féle szövegből készülhet, de minden szöveges alapanyag esetében végig kell gondolniuk az alkotóknak, hogy az eredeti változathoz képest mi hangozzon el a színpadon. Az Anna Karenina esetében egy regény jelenti a kiindulópontot, amelynek színházi szövegkönyvvé, avagy drámává való átdolgozása hosszú és komoly feladat. A színházi változathoz olyan példányt kell készíteni, amely a különböző szereplők megszólalását rögzíti, míg a regényformában többnyire leíró jellegű, narratív szövegek találhatók. A szövegkönyv készítőinek tehát a rövidítés, sűrités mellett a regény elbeszélőjének szövegéből, illetve a szereplők megszólalásaiból, gesztusaiból vagy jellemvonásaikból párbeszédeket kell írniuk. Ehhez meg kell keresniük, hogy a

történet mely elemeit, a cselekmény mely szálait szeretnék bemutatni az előadásban, majd a kiválasztott elemek közül el kell döntenie, hogy melyeket szeretnék hangsúlyosabban és melyeket kevésbé hangsúlyosan használni. Egy regényből készülő előadás során előfordulhat, hogy az eredeti szereplők közül nem mindegyik kerül be a színházi változatba. A teljességre egy olyan nagyregény esetében, mint az Anna Karenina, minden bizonnyal nem is lehet törekedni. A dramatizálás (vagyis a prózai szövegből drámai szöveg írása) során gyakran azokat a szituációkat keresik az alkotók, melyekben valamilyen feszültség, összeütközés vagy nézeteltérés van. Az egymással ellentétes akaratot képviselő figurák és az általuk megjelenített drámai helyzetek adják a színházi előadások többségének alapját.

Feladat

Gyűjtés, érvelés

Gondoljátok át, hogy melyik átlalatok olvasott könyvből lehetne színházi előadást készíteni. Érveljétek egy-egy mű mellett vagy ellen.

Feladat

Írás

Válasszatok ki egy-egy részletet valamelyik regényből vagy elbeszélésből, amit éppen olvastok, és írjatok belőle jelenetet, vagyis olyan szöveget, amely csak dialógusból áll. Vizsgáljátok meg, hogy a jelenet szereplőinek milyen szándékaik, akarataik lehetnek, és ezeket hogyan próbálják elérni. Nézzétek meg, hogy melyik figura milyen jellemvonásokkal rendelkezik, és ez alapján próbáljátok meg kitalálni, hogy vajon hogyan viselkedik és milyen szavakat használ az adott helyzetben.

Az előadás látványvilága (díszlet és jelmez)

A Pesti Színház Anna Karenina előadásának díszletét Jaroslav Valek, jelmezeit Peter Čanecký tervezte. Ideális esetben a tervezők a rendezővel együtt alkotva, közös gondolatok és ötletek mentén jutnak el a végső díszlet és jelmez megoldásokig, így kialakítva egy gondolatilag egységes műalkotást.

Pillanatképek az előadásból

Feladat

Fogalmazás

Írjatok le gondolataitokat esszé formájában a díszlet és a jelmezek kapcsán:

Segítő kérdések, téma ajánlatok:

- Mit jelentett számotokra a fekete, fehér és szürke színek használata?
- Hogyan értelmezték a falat, amely a jelenetek háttérét adta?
- Milyen asszociációkat indított be bennetek a többször visszatérő kerék motívum?
- A díszlet,- és jelmezvilág milyen gondolatok mentén kapcsolódik az Anna Karenina történethez (akár a regényhez, akár az előadáshoz)